

บทวิจารณ์หนังสือ
โดย พัทธ์ธีดา คำทอง*
GUNS, GERMS, AND STEEL

พัทธ์ธีดา คำทอง

หนังสือเล่มนี้กล่าวว่าปัจจัยพื้นฐาน ที่ทำให้อารยธรรมของมนุษย์พัฒนาด้วยความเร็วที่แตกต่างกันมากระหว่างทวีปต่างๆ ในช่วง 13,000 ปีที่ ไม่เกี่ยวกับยีนของแต่ละเชื้อชาติ แต่เป็นปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิประเทศ สภาพอากาศ ของแต่ละพื้นที่บนโลก โดยผู้เขียนตอบคำถามที่ว่านี้ด้วยการใช้ความก้าวหน้าในวิชาการแขนงต่างๆ ที่ดูเผินๆ เหมือนจะห่างไกลจากประวัติศาสตร์มาก เช่น ชีวโมเลกุล (molecular biology), ชีวภูมิศาสตร์ (biogeography) และพันธุศาสตร์ของพืชและสัตว์, โบราณคดี, และภาษาศาสตร์ ขอกล่าวถึงเนื้อหาโดยสรุป คือ หนังสือเริ่มจากสงครามอาณานิคมที่ชาวยุโรปทำกับชาวพื้นเมืองคือพวกอินเดียนแดงโดยที่ ทำไมกองกำลังยุโรปเพียงไม่กี่คนสามารถชนะกองกำลังอินเดียนแดงหลายพันคน ก่อนอื่นต้องกล่าวก่อนว่าทำไมชาวยุโรปจึงเดินทางไปโลกใหม่(ทวีปอเมริกาที่ชาวอินเดียนแดงอาศัยอยู่)ได้ แทนที่ชาวอินเดียนแดงจะเป็นคนบุกยุโรปก่อน ซึ่งก็เป็นเพราะ

1. เรือเดินทะเลซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ชาวยุโรปคิดค้นได้
2. โครงสร้างการเมืองซึ่งเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ ที่ทำให้มีเงินทุนและกำลังคน
3. ตัวหนังสือ ที่ส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องและละเอียดไปยังนักสำรวจ เช่น แผนที่

คู่มือการเดินทาง และประสบการณ์การเดินทางของนักสำรวจรุ่นก่อนๆ ช่วยทำให้ชาวยุโรปเดินทางไปยังโลกใหม่ได้สำเร็จ หลังจากนั้นเชื้อโรคจากยุโรปโรคระบาดที่ชาวยุโรปเป็นพาหะ เช่น โรคฝีดาษ หัดฆ่าชาวอินเดียนแดงส่วนใหญ่ให้ตาย เชื้อโรคเหล่านี้คร่าชีวิตชาวอินเดียนแดงกว่า 95% ของประชากร

* นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งหมด เนื่องจากโรคเหล่านี้เป็นโรคที่เกิดเฉพาะถิ่นในยุโรปมาช้านาน มีเวลาเพียงพอให้ยีนและระบบภูมิคุ้มกันของชาวยุโรปวิวัฒนาการขึ้นมาสร้างภูมิคุ้มกันต้านทาน ซึ่งชาวอินเดียแดงไม่มีบทบาทของเชื้อโรคในการพิชิตชนชาติดั้งเดิม มีให้เห็นในส่วนอื่นๆ ของโลกหลายทวีป เช่น ออสเตรเลีย แอฟริกาใต้ และเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกได้หลายเกาะ และท้ายที่สุด ปืน, ดาบเหล็ก, และม้าช่วยให้ทหารยุโรปได้เปรียบบนสมรภูมิ ในขณะที่พวกอินเดียแดงมีแค่หินและไม้ที่เป็นอาวุธ และปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยเบื้องต้นที่อยู่เบื้องหลังการยึดโลกใหม่ของชาวยุโรป

จากปัจจัยข้างบนก็มีข้อสงสัยอีกว่าทำไมยุโรปจึงมีเชื้อโรคที่ร้ายแรง ขณะที่โลกใหม่ไม่มี จากการศึกษา โรคระบาดส่วนมากมักเกิดในที่ที่มีคนอาศัยอยู่มาก เป็นชุมชนใหญ่ๆ ซึ่งในยุโรปมันมีการอยู่เป็นชุมชนแบบนี้มานาน แต่ในพวกอินเดียแดงจะไม่ค่อยมีการอยู่เป็นชุมชนเมืองแบบนี้ และเหตุผลอีกอย่างก็คือ โรคระบาดในมนุษย์ส่วนใหญ่ วิวัฒนาการมาจากโรคระบาดที่คล้ายคลึงกันในสัตว์เลี้ยงของชาวยุโรปที่มนุษย์คลุกคลีในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น โรคหัดและวัณโรควิวัฒนาการมาจากโรคในวัวควาย, ไข้หวัดใหญ่มาจากโรคในหมู, และฝีดาษน่าจะมาจากโรคในอูฐ. ในทางกลับกัน ทวีปอเมริกาหรือโลกใหม่มีสัตว์เลี้ยงน้อยชนิดมาก เป็นการลดช่องทางการเกิดของโรคระบาดในมนุษย์ ส่วนด้านการเกษตร ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาเป็นอย่างมากเนื่องจากสังคมยุโรปที่มีการเลี้ยงสัตว์ ช่วยให้ทุนแรงในการทำเกษตรได้ด้วย เมื่อเกษตรมีการพัฒนาผลผลิตเยอะ สามารถแปรรูปผลผลิตได้ ทำให้ชาวยุโรปสามารถใช้เวลาในการคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น ตัวหนังสือ จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นก็น่าจะสรุปว่า ความแตกต่างของสังคมมนุษย์ในระดับทวีป เป็นผลจากความแตกต่างของปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ไม่ใช่ความแตกต่างทางชีววิทยา หรือสรีรวิทยาของคนเชื้อชาติต่างๆ (เช่น ด้าน IQ) แต่เกิดจากด้านอื่นนั่นคือ จำนวนพันธุ์พืชและสัตว์ป่าที่คนนำมาเลี้ยงได้ และความง่ายของการแพร่พันธุ์พืชและสัตว์ดังกล่าว โดยไม่ต้องเจอกับภูมิประเทศและภูมิอากาศที่ไม่คุ้นเคย เป็นสาเหตุแน่นอนของอัตราการเติบโตของการประกอบเกษตรกรรม และปศุสัตว์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้จำนวนประชากรเติบโตได้มาก และสามารถผลิตอาหารส่วนเกินได้ ซึ่งเอื้อต่อวิวัฒนาการของเชื้อโรค และการพัฒนาตัวหนังสือ เทคโนโลยี และโครงสร้างทางการเมือง

หนังสือเล่มนี้ก็เป็นหนังสือที่ดีเล่มหนึ่ง เนื่องจากได้ชี้ให้เห็นถึงการวิเคราะห์โดยใช้องค์ความรู้หลายๆ ด้าน มารวมกัน ช่วยทำให้มีความรู้ทางประวัติศาสตร์ได้กว้างขึ้น และมีหลักฐานประกอบที่น่าเชื่อถือในทางประวัติศาสตร์และตามทฤษฎี เช่น เรื่องโครงสร้างทางการเมืองที่เป็น CENTRALIZED

POLITICAL ORGANIZATION ที่เป็นสาเหตุของการพัฒนาที่แตกต่างกัน เพราะโครงสร้างทางการเมืองแบบนี้อยู่อุปมีแนวคิดการล่าอาณานิคมไปเมืองต่างๆ หากไม่มีแนวคิดนี้ก็จะทำให้ไม่มีการสนใจคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ กษัตริย์ ประเทศต่างๆ เช่น สเปน โปรตุเกส มีเรือเดินทะเลเป็นของตนเอง การปกครองแบบนี้ทำให้มีอำนาจสั่งให้ มีการสนับสนุนทางด้านเงินทุน และกำลังคนได้ เมื่อมีเรือทำให้ยุโรปล่าอาณานิคมใหม่ๆ ได้ แต่ถ้ามองอีกด้านแล้ว การที่ทำไมชาวโลกใหม่ เช่น อินเดียแดง ไม่ไปบุกยุโรปก่อนก็อาจเป็นเพราะว่า พื้นฐาน ความเชื่อของชนเผ่าเหล่านั้นๆ ที่ไม่ได้ต้องการล่าอาณานิคมแสวงหาทรัพยากรใหม่ๆ เหมือนชาวยุโรป เขาอาจจะเชื่อว่าเทพเจ้าให้เขาอยู่ในดินแดนศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ หรืออาจจะเหมือนจีนที่คิดว่าตนเองเป็นเจริญที่สุดแล้ว จึงไม่คิดจะส่งกำลังไปล่าอาณานิคมประเทศอื่นๆ การที่ยุโรปบุกชนเผ่าเหล่านี้ก่อน อาจไม่ใช่แค่เฉพาะเหตุผลที่หนังสือได้กล่าวไว้ เรื่องเรือเดินทะเล ระบบการปกครอง หรือตัวหนังสือ แต่อาจเป็นแรงจูงใจของพวกชาวอินเดียแดงด้วยก็ได้

อีกอย่างด้านโครงสร้างการปกครองนี้ผู้เขียนได้มองโลกในแง่ดีเกินไป ที่ว่าด้านโครงสร้างการปกครองแบบรวมอำนาจสู่ศูนย์กลางนี้เป็นตัวเร่งให้มีการพัฒนาเทคโนโลยี แต่ไม่ได้กล่าวถึงโครงสร้างอำนาจแบบนี้ว่าอาจเป็นตัวทำลายก็ได้ เพราะทำให้เกิดการทุจริตแรงงาน สังคมที่มีลักษณะแบ่งชนชั้น มีความซับซ้อน มีการกดขี่แรงงานทาสในอดีต เพื่อให้ตนมีแรงงานไว้ขยายอาณานิคม สังคมเช่นนี้คนที่ชนชั้นสูงก็สบาย ได้ใช้แต่ของดีๆ ขณะที่คนชนชั้นต่ำก็ต้องอยู่อย่างลำบาก อดอยาก เป็นวัฒนธรรมทางชนชั้นที่ติดมาจนถึงปัจจุบัน และได้แพร่ขยายไปสู่ประเทศอื่นๆ ด้วย ซึ่งทำให้มีผลต่อการพัฒนาโลกในตอนนี้ ที่คนในสังคมเองหรือต่างสังคมกันบนโลกมีความเหลื่อมล้ำทางความเป็นอยู่ มีการกระจายรายได้ที่แตกต่างกันมาก เป็นปัญหาที่เราต้องมาแก้ไขกันอยู่ในตอนนี้ สาเหตุหนึ่งก็น่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบโครงสร้าง ทางสังคมแบบนี้

และสาเหตุหนึ่งที่ชาวอินเดียแดง หรือพวกโลกใหม่ไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ อาจเกิดต่อเนื่องจากการที่ยุโรป หรือพวกโลกเก่าไปรุกรานเขาเหล่านั้น ทำให้พวกเขาเหล่านั้นต้องตกเป็นเมืองขึ้นก่อน ชาวยุโรปก็ขูดรีดทรัพยากรที่ดี ที่มีค่าออกไป หรือที่เรียกว่า Colonial drain แทนที่พวกอินเดียแดงจะได้ใช้ทรัพยากรของตน เพื่อพัฒนาตัวเองซึ่งต่อมาเขาอาจจะทำได้ก็ได้ กลับไม่มีทรัพยากรเหลือให้ใช้พัฒนาตนเองเลย และเมื่อตกเป็นเมืองขึ้นแล้วก็ย่อมถูกประเทศแม่วางระบบต่างๆ ไว้ ซึ่งก็มีผลต่อมาสู่ปัจจุบัน เพราะประวัติศาสตร์ตอนตกเป็นเมืองขึ้นก็จะมากำหนดการปรับตัว หรือพัฒนาตนเองหลังจากได้อาณานิคมแล้ว โครงสร้างที่ประเทศแม่วางรากฐานไว้จะทำให้เมืองขึ้นติดกับระบบเดิมเปลี่ยนแปลง

ได้ยาก หรือที่เรียกว่า path dependency สรุปก็คือชาวโลกใหม่อาจคิดค้น พัฒนาตนเองได้เช่นกัน ในเวลาต่อมา ถ้าหากไม่ถูกพวกยุโรปุกรานก่อน ถ้าเช่นนี้ก็เป็นไปได้ไหมว่าการที่โลกเรามีความ เหลื่อมล้ำอยู่เช่นนี้ มาจากพวกยุโรปเป็นผู้เริ่มต้น ทำให้การพัฒนาต่างๆ เป็นไปอย่างไม่ทัดเทียม ตนเอง พัฒนาโดยชุดทรัพยากรของประเทศอื่น ประเทศอื่นๆ ที่เป็นเมืองขึ้นไม่ได้พัฒนาตามแนวทางของ ตนเอง ซึ่งอาจเป็นแนวทางที่ดีกว่า การที่ต้องติดอยู่กับการพัฒนาแบบที่เป็น path dependency ก็ได้